

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető
minden küldemény intézendő:
Füvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések
díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél
100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden küldemény intézendő:
Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. A középtanodai vallásos nevelés ügyében. Garzó Gyula. — A stóla-javaslat kérdéséhez. Nagyváthy Ferencz. — Nehány szó a ²⁰⁹/₁₈₈₈. számú egyházkerületi végzés mellé. Egy öreg tanító. — T á r c z a. A vallásbölcsezet főbb problémái és a biblia. Erdős József. — K ö z ü g y e i n k. A Bukovinában fekvő andrásfalvi ev. reform. egyház és az erdélyi ref. Igazgató Tanács. Ketskeméthy M. Lajos. — A rákóczi protestáns egyház. Papp Károly. — Kispaládi kritika. Gergely Károly. — Nekrológ. Túry Dániel 1812—1889. Nagy Károlytól. — I r o d a l o m. — Különfélék. — Szerkesztői posta. — Hirdetések

A középtanodai vallásos nevelés ügyében.

Wie Einer ist, so ist sein Gott,
Darum ward Gott so oft zum Spott . . .
Goethe.

Hát úgy van az csakugyan, a mint Goethe mondja. Még ma is fájdalmasan gondolok a szegény jó fiúra, a ki már a sírja szélén állt, mikor kiöntötte előttem lelke keservét. Bevégezván jogi tudományait, elment a nélkül, hogy nagy küzdelmeinek gyümölcsét, e földön, csak meg is kótolhatta volna. „Lezajlott élete habzajával“, — már nem fáj neki lent a sírban semmi. Épen ágya mellett búslakodott, midőn hozzá mentem a messze távolból, ő hozzá szegényhez, a kinek a szíve s vére oly közel állt hozzám. Ebben feküdt bizalmának alapja. „Egy fáj legjobban — mondá — s ez egynek a kínja égetőbb, mint betegségem minden szenvedése“! És megvallotta, hogy a szülei házból hitet vitt szívében az iskolába, s e szent kincse megvolt még a középtanoda alsóbb osztályaiban is. De a felsőbb osztályokban az ölte meg hitét, a kinek ezt nem bántani, de ápolni és erősíteni lett volna kötelessége. „Óh pedig — mondá a szegény megtört szenvedő — de jól esnék, ha most, midőn már még az életremény is elhagyott, tudnék imádkozni, s jobbat várni, e nekem csak szenvedéseket adott földi lét helyett“!

Hogy mi jelentősége van a középtanodai vallásos nevelésnek, ezt nem kell fejtegetni, csak rámutatni azon évek jelentőségére, a melyeket a serdülő ifjú ez intézet falai között eltölt. És nagy e jelentőség különösen azon ifjakra nézve, kik a középtanoda falai közül világi pályára lépnek. Mi dolog hát mégis, hogy a középtanodai vallás-oktatás ügye, ma is még — tisztelet a tiszteletreméltó kivételeknek — oly mostoha lábön áll? Bejött a szakrendszer, melynek keretében minden tantárgynak jut szakember, csak a vallástannak nem. Ez a tantárgy — tapasztalás alapján beszélek — nem egy helyen, csak olyan ráadás-félének tekintetik talán még ma is, a melynek kiosztásánál alig vétetik figyelembe a hajlam és képesség. Így lesz aztán robotszerűvé annak a tantárgynak az előadása, a mely mindenek felett megkövetelné, hogy lelekkel és élettelle hasson előadója a lélekre és az életre. Sőt így áll elő az a lelketlen visszás helyzet is, midőn a természettudományok kutatásainak még mindig feltételes állításait, mint bevégzett igazságokat vágja a növendék szívéhez az a meggondolatlan tanár, a ki elmúlasztott vallási komoly tanulmányait, egyes kitépelt divatos természettudományi lapok felmutatásában erőlködik pótolni s magát bámultatni.

Uraim, kik örei vagytok egyházunk szent kincseinek, hallgassátok meg e fájdalmas visszaemlékezés forrásából buzgó beszédek, nézzetek szét a tartományokban és valljátok meg, ha nem úgy áll-e a dolog, a mint Krisztus Urunk mondta, hogy: az aratásra való gabona bizony sok, de kevés az arató?! A régiebb időben, mikor felekezeti középiskoláink tanszékeit legnagyobb részben lelkészi pályára készült emberek töltötték be, a helyzet kedvezőbb volt, habár ekkor meg nem egy helyen, a reál tantárgyak körül mutatkoztak kívánnivalók. De most, bizony mondom, nem jól vagyunk, vagy legalább — ha imitt-amott javult is a helyzet — nem vagyunk úgy, a

mint ezt egyházunk érdeke s a vallásos nevelés szent ügye kíváná. Ha korunk oly nagy súlyt fektet a szakképzettségre, miért nem mi is a vallás ügyére, épen a középtanodákban, melyeknek hatása az élet egyik legjelentőségtebb szakára esik? Nézzük meg csak, mit tesznek a római katolikusok, mindenütt, a hol csak különösebben számbavehető népiskolájuk is van Szerzetes hitoktatók alkalmaztatnak, kik lelkük minden erejét e tantárgynak szentelik. Mi pedig még csak most kezdünk mozogni, nehézkesen, mintha mély álomból ébredtünk volna fel. Tán szegények vagyunk? Ezt nagyon jól tudom; ámde tudom azt is, hogy a szegény ember azt veszi meg mindenekelőtt, a mire legnagyobb szüksége van. A hol az úgynevezett világi elem oly fontos tényező, mint a minő ez a mi egyházunkban: nem első érdekünk és kötelességünk-e, a „királyi papság és szent nép“ sarjait nem ellenünk, de javunkra nevelni?! Majd eljön az idő, — mert e jövőt a protestantizmus eszméje magában zárja, — midőn a zsinat belenyúl a dogmatikumokba is. Mit várhatunk ekkor azon világi tagoktól, a kik a mi középtanodáinkból nem vitték ki azt az alapképzettséget és komolyságot, a melyek szükségesek arra nézve, hogy a szent dolgokhoz illetékesen hozzá szólhassanak? És ha mégis hozzá fognak szólni s oly dolgok történnek, hogy a zsinati atyák „romok közül“ fognak visszatérni: ők lesznek-e a bűnösök, vagy azok, a kik pusztulni hagyták Sionnak útait? Az Isten óvja egyházunkat attól, hogy e kérdésre valamikor felelni legyünk kénytelenek.

Szakembereket tehát a vallástani tanszékekre mindenütt, hogy így a kik a hét köznapijain a tantermekben működnek, vasárnap felléphessenek a szószékre is s feltehessék a koronát minden heti működésükre. A középtanodára eső éveit az ifjú nemzedéknek annyira különleges vallási világítást kívánnak, hogy ez alkalmat elszalasztva, a veszteség soha többé nem kárpótolható. Nem ábránd az, hogy minden kornak megvan nem csak iskolai, de templomi tápláléka is, hanem komoly való, mely mellett ifjúkori emlékeink szólnak, és az élet, ez az ítéletében soha meg nem vesztegethető vén kritikus.

De már elhallgatok. A szívembe mártottam tollamat!
Dixi et salvavi animam meam.

Garzó Gyula.

A stóla-javaslat kérdéséhez.

II.

A házassulásra, illetve az esketésre vonatkozó stólaügyet tekintve nagyon helyén és idején valónak látom a tisztelt bizottság által készített javaslatban, hogy a hirdetési díj az esketési díjtól teljes határozottsággal el van különítve; mert erre

nézve is különböző felfogások voltak az uralkodók a papság körében. Ugyanis: sok lelkész a hirdetésért járuló stólát az esketésibe számítván, — magára nézve stólacsonkítást követett el s utat nyitott a díjazás nélküli hirdetés által arra, hogy a kellő erkölcsi önbecséréssel nem bíró kihirdetett férfiú pusztán kedvtelésből, vagy tán anyagi haszonlesésből előbbeni hirdetését nem respektálva, magát péld. egy farsangi idő alatt különböző helyeken más-más egyénnel is kihirdettette. Nem csak időszerű tehát, de méltányos is, hogy a hirdetésért külön előle fizetendő díj szabattott meg; mert hirdetés és esketés különböző functiók lévén, külön díjazásra is érdemesek; erkölcsi szempontból pedig, — különösen a szegényebb osztálynál, — előnyös, a mennyiben a jegyváltási s házassulási úzerkedéseknek akadályul szolgál.

Nem kételkedem abban, hogy volna lelkész, ki a Katona Geleji-féle LXVII-ik kánonból ne tudná, hogy mit kell érteni „a szokott napon és időben“ kifejezés alatt; mert ott világosan, érthetőleg meg van írva, hogy: „az eskünek a templomban, vagy ha ez nincsen, az istenitiszteletre rendelt más helyen, a reggeli szónoklat vagy könyörgés után kedden vagy szerdán kell megtörténni“: — mindazáltal legyen szabad itt hangsúlyoznom, hogy részint az egyes gyakorló lelkészek különböző felfogása, részint az esketendő pároknak az esketési idő eljöttével előtérbe lépett viszonyai s körülményei voltak a döntők arra nézve, hogy voltaképen közvetlen a könyörgés után-e, vagy déli 12 óráig kényekedve szerint esküdhettek, „a reggeli szónoklat és könyörgés után“ kifejezés hibásan és önkényűleg történt magyarázása folytán a házassulások.

Én a kánont teljes határozottsággal úgy fogtam fel s értelmeztem, — a gyakorlatban kivétel nélkül mindig úgy alkalmaztam, hogy kedden és szerdán a reggeli istenitiszteletről lefolyása után, midőn a szószékből leszálltam, tehát közvetlenül a könyörgés elvégzésével, a nélkül, hogy a közistenitiszteleten megjelent híveimmel a templomból haza mentünk volna, szoktam az esketést végezni mindig; értésére adván eleve az esketendő feleknek, hogy ezt egyoldalról az eskü nagyobb nyilvánosságának s ünnepélyességének okáért, másrészt törvényadta jogomnál fogva azért is kívánom, hogy úgy legyen, mert az ily — kivált alsóbb néposztálynál előforduló ünnepségekkel elválhatlan összeköttetésben levő, s az esketési szertartást nagyon sokszor megzavaró felhevült érzelmek kitöréseinek van gát vetve. Az ily időben és napon végzett esketésért aztán a rendes megszabott stólát vettem. S ha az esketés nem a fent jelzett időben, — hanem a templomban, délig bármikor, az istenitiszteletről lefolyása után, de a templomnak új kinyitásával eszközöltetett: azt — annyival inkább is, — mert egyházamban már így találtam, — rendes időn kivülinek tekintém; a stólát is ennek megfelelőleg vettem, úgy, a mint az a szabályokban elő van írva.

De minthogy a Tóth Sámuel-féle „Kivonatos gyűjteményben“ a 47-ik lapon a LXVII. kánontól eltérőleg délelőtti és nem délelőtti órák szerepelnek; s hihetőleg a kánon szó szerinti, és a délelőtti és délutáni kifejezések közötti nézeteltérések a gyakorlatban ma is megvannak, — ennek folytán sok esetet tudok rá, hogy a stóla is különbözőképen szedtetnek: nagyon szükségesnek látom, hogy az esketésért járó díjazásra vonatkozólag oly szabványok emeltessenek jogérvényre, melyekhez a szórszálhasogató okoskodás nem férközhet; de mindenkit biztosítanak azoknak félremagyarázhatlanságáról.

Ugyanazért nem volna czéltalan az esketési stólaszabványokat véleményem szerint ekkép megállapítani:

- 1-ör. Esketésért a templomban, közvetlen a reggeli istenisztelet végén „szokott napon“ . . . . . 2 frt.
 2-or. Esketésért istenisztelet után templomban délig bármikor, „szokott napon“ . . . . . 3 frt.
 3-or. Esketésért templomban „szokott napon“ délután . . . . . 4 frt.
 4-er. Esketésért nem szokott napon templomban a fennebbi időknél megfelelő kétszerese.
 5-ör. Háznál való esketésért . . . . . 10 frt.

Igy az egyes eseteket tisztán kijelölve és körvonalozva, nem fordulna elő annyi rendellenes, önkényes követelkezés a lelkészszel szemben a hívek részéről; viszont — sok, a szabvány szellemét felfogni nem tudó — vagy nem akaró lelkész részéről nem követeltetnék, — mint az sokszor hallatszik, — igazságtalan stóla. A miért aztán nem egyszer, mint törvénytelen eljárásért, hivatali hatalommal való visszaélésért, — kapzságért, — zsarolásért szánandó áldozataivá lesznek sokan a fejökre olvasott szigorú fegyelmi szabályoknak.

Kicsinyeknek látszó reflexiók ezek ugyan első tekintetre, — de végeredményükben nagy horderejűek; mert míg egyrészt anyagi tekintetben, — ha talán az állam venné kezébe az anyakönyvek vezetését — a bekövetkezendő veszteségért némi kárpótlást biztosítanak, — s más tekintetben a papi hivatal ténykedéseinek biztos félremagyarázhatlan fedezetül szolgálhatnak; valamint útját zárják a hívek részéről az oly sokszor felmerülő zaklatásoknak, épen úgy a felsőbb egyházi hatóságok előtt szemorúan lefolyni szokott fegyelmi tárgyalásoknak és ítélethozataloknak számát mulhatatlanul kevesbíteni fogják.

3-or. A temetésért javaslatba hozott stólákra vonatkozólag teljesen praecisirozott s elmagyarázhatlan szabályt látok, s így ahhoz belenyugvással hozzá járulok.

4-er. Az anyakönyvi kivonati díjazásokra vonatkozólag, valamint:

5-ör a bizonyítványokért stb. javaslatba hozott stólákra egyetértek.

De minthogy a mélyen tisztelt esperesi kar, javaslatában figyelmen kívül hagyta az oly gyakran előforduló s az illetékes lelkész mellőzését díjazó stólák megállapítását: a gyakorlati élet nagyon soknemű s természetű és itt ez alkalommal most elhallgatott argumentumai követelik, hogy a papi különemű funtiókért, — mellőzések alkalmával, — szintén jogérvényben maradjon azon szokás szentesítette régi szabvány, hogy a mellőzött lelkész dupla stólában részesüljön.

A mi végre X. Y. úrnak azon megjegyzését illeti, hogy „az esketés és halotti anyakönyvekbe beírásért díj nem szedhető; pedig ezeknek épen annyi jelentőségök és értékök van az egyes családokra nézve, mint a keresztelési bejegyzéseknek“; továbbá, „hogy vagy az áll, miszerint nem a beírásért fizetnek, vagy ha a beírásért fizetnek: akkor fizetni kell az esketési és halotti anyakönyvezésért is“, szerény reflexiómat előbbi cikkemben megtettem s kifejtettem, hogy a lelkészek lévén az anyakönyvvezetők, az egyházi törvények 113. §. értelmében a keresztelések, esketések, konfirmáltak és halálózások eseteit az illető anyakönyvbe azonnal tartoznak bevezetni s az anyakönyvi bejegyzések hitelességeért mind az egyház, mind az állam irányában felelősek. Minthogy a különemű stólaris funtiók s azok elanyakönyvelései válhatlan okszerű

összefüggésben vannak: a végzett funtió és bejegyzésért fizetetik a stóla. S ha talán ellenérvül azt méltóztatnék felhozni, miszerint oly temetés, illetve halálózás bejegyzését is kell eszközölni a lelkésznek, melyet nem ő végez: arra a dolog logikai rendjéből folyólag ismét csak azt mondom, hogy a végzett funtióért és az elanyakönyvelésért együttesen jár a fizetés, még ha ama funtióért járó fizetést a kántor, avagy a temetést eszközlő tanító élvezné is. A fizetésnek a funtióért mindenképen teljesíttetni kell; ne kisértgessük híveink jobb szellemét, — ne tegyük próbára a különben is anyagi tekintetben a próbatűz ízzó hevében már-már elenyészni kezdő türelmét az által, hogy az anyakönyvbe való bejegyzésért is külön díj követeltessek.

Midőn szerény nézetemet a fenti tárgyban voltam bátor feltárni, azon óhajttással zárom soraimat: vajha csak egy hómokszemnyi jó szolgálatot is tettem volna a közügynek!

Faxit Deus!!

Keék.

Nagyváthy Ferencz,
ev. ref. lelkész.

Néhány szó a ²⁰⁹/₁₈₈₈ számú egyházkerületi végzés mellé.

Midőn legutóbb az ötvenes években a stóla-díjak egyházkerületileg rendezettek, s jó részben emeltettek: az akkor már kialvófelelő lévők verses búcsúztató — úgy mint most történni akar — szóba sem hozatott. Ennek az a következtetése lett, hogy sok egyházközségben a nép — mely ily esetben mindig saját lelkészét gyanúsítja — részint daczból, részint kényelemből, a lelkészi szolgálatok mellőzésével, nagy és kis halottnál egyiránt, a háznál mondandó olesőbb verses búcsúztatóhoz folyamodott, terhelvén vele ez olyan tanítókat is, kiknek a versfaragáshoz sem időnk, sem kedvünk, sem hivatásunk nem volt. — Ezen verses búcsúztatás még most is sok helyen fennáll.

Nehogy a mostani palástdíj rendezésénél, illetőleg a temetési beszédek díjának felemelésénél, ismét a már idejét haladott verses búcsúztatónak újabb lendület adassék, s az illető tanító az iskolától minél többször elvonassék: ideje volna, ha az egyházmegyék, az egyházkerületi gyűlésre adandó véleményezésekben, a verses búcsúztatónak végeltörlését, vagy ha ez egyáltalában lehetetlen — szerintem ugyan nagyon is lehetséges — volna, annak díját oly magasra véleményeznék, mint a lelkész által a háznál tartandó halotti beszéd díja létszen. Hiszem, hogy így is magától megszűnik felekezettünk ezen ósdi szertartása; de az eltörlés lenne a gyökeres orvoslás.

Egy öreg tanító.

Tárcza.

A vallásbölcsezet főbb problémái és a biblia.

(Folytatás.)

Az új testamentoiban már, amaz ótestamentomi istentudatban és valláserkölcsi életben alapul szolgáló félelem-szülte érzéssel ellentétben, a Teremtő és az ember közti élő

viszony fundamentoma és zárköve — a szeretet. A szeretetnek az összes vallásrendszerekben fel nem található eme központi jelentősége pedig, a názáretbeli Krisztusban megjelent üdv tényeit s igazságait magában foglaló új szövetségi kánonból ismerhető meg. Ebben az ótestamentomi *δικαιοσύνη* mérőben kegyelmi ajándék, melyet az egyes alany mint meglevőt, kész fogad el. Az istenség nem követelő hatalom, hanem kegyelemmel bővülködő Atya, a ki szeretettel osztogatja irgalmát. Az istentudat forrása meg egyedül a megígért és testben megjelent Ige — *λόγος ἔσχατος* — által közölt kijelentés. Ő hívogat szeretettel magához minden megfáradottakat és megterhelteket, nemcsak hirdelve s ígérve, de meg is adva *τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς ἁπλῶν*. (Mt. 11.). Az ő vele való lelki egyesülés maga az üdv, a tökéletes és legfőbb jó bírása, melynek elérése azonban az üdvigazságok iránt való bizodalomteljes odaadást, engedelmességet, szóval hitet feltételez, mely a keresztyén valláserkölesi életnyilvánulás egyedül igaz forrása. Ennek a hitnek egyedüli tárgya Istennek a Krisztusban kijelentett igazsága és szeretete. Az egész ótestamentomi oekonomia csak előkészítés, mert a törvénynek vége Krisztus *εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι*. (Rom. 10.). Ő az út, az igazság és az élet. (Ján. 14, 6.). Az ő arczán világít az Isten dicsősége (2. Kor. 4, 6.); ő benne van a kegyelemnek teljessége és minden bölcseségnek s ismeretnek összessége. (Ján. 1, 14.). A hit tárgya pedig csakis az igazság lehetvén, az igazság ép úgy mint az élet s az Atyának szeretete Krisztusban jelent meg, a ki magáról mint az igazságról tesz vallást (Ján. 14.): tehát a hit egyedül Krisztus mint központ felé — *εἰς αὐτὸν* — irányul, nemcsak, hanem annak alkotó eleme is ő — *πίστις ἐν Χρ.* (Gal. 3, 26.). Miután így Isten, Krisztusban és ő általa viszi véghez a világ és emberiség megváltását s ily módon jut el a teremtett világ az Isten gyermekei dicsőségének szabadságára (*εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ* R. 8.): ezeknek és az ezekből szigorú következetességgel folyó igazságoknak meggyőző indoka teszi a keresztyén vallást minden más vallások koronájává, azzá az abszolút vallássá, melyre egyedül alkalmazható Augustinus jellemző mondása: *una salubris et vera religio*. (de civ. Dei IV, 1.).

A keresztyén vallásnak itt feltüntetett abszolút volta azonban csakis a kijelentés alapján levén igazolható: ismerkedjünk meg immár a kijelentés fogalmával, lényegével s fejlődésével.

B)

A vallás lényegéről s fogalmáról előterjesztett fenti nyomozás alapján most már kimondhatónak véljük, miszerint a vallás, az istenség és ember közt létező realitáson nyugoszik s a vallási élet elemeit ennek a realitásnak nyilvánulásai s mozzanatai képezik. Azonban az a kérdés nyomul előtérbe: mily úton és mely eszközök által ébresztetik s nyer tápot a vallási tudat? Miként lesz az egyes alanyban nyilvánuló, illetőleg észlelhető vallási elem egy egész erkölcsi társadalomnak tulajdonává? — mely a vallástörténelmi fejlődés tanúsága szerint gyakran korszakalkotó hatalomként lép fel. Ez a pont egyenesen a kijelentés fontosságának felmutatására utal bennünket, mely problémával kivált Kant óta szintén igen élénken foglalkozott a philosophiai kritika.

A mi hát első sorban is Kantnak a kijelentésre vonatkozó elméletét illeti, ezt ő az emberben feltételezett „radikális gonosz“ elvével hozza egyenes vonatkozásba, t. i. szerinte az

ember egy oly principiummal áll szemben, mely mintegy természetéhez van tapadva s fölötte uralkodik; minélfogva az egyes erkölcsi lény feladata az, hogy a gonosz principiuma helyébe Isten országát, azaz igazi erkölcsi társadalmat létesítsen. Miután azonban az ember, úgy egyénileg mint társulatilag, az érintett erkölcsi hiányok miatt csakis akkor valósíthatja meg az erkölcsi eszményt, ha a kötelesség teljesítésének indokául az Istennel való viszonyt tekinti; másfelől a közezel elérése végett szükség van bizonyos egyházi formára: ennélfogva Kant szerint el kell ismerni a történelmi kijelentési hit lehetőségét. (Relig. innerh. der Grenzen 1793.). Egyébiránt Kantnak a keresztyén vallás igazságairól s a kijelentésről szóló elméletére nézve jegyezzük meg a tudós Ritschl nézetét, mely szerint ő a kantismust az arminianismussal hasonlítja össze, vagyis azzal a dogmatikai tyussal, melyet Semler († 1791.) ádáz kritikája, illetve az újabb rationalismus és az egykorú supranaturalismus lényegtelen módosításokkal magáénak vallott s hirdetett.

Kant álláspontján bár, de önállóan fejt ki és adja elő Fichte is a maga nevezetes Versuch-jában a kijelentésre vonatkozó teoriáját, melyet a vallással való egyenes vonatkozásban állít fel s oda concludál, hogy Istennek, mint erkölcsi törvényadónak természetfeletti kijelentése, illetőleg annak lehetősége, az embernek erkölcsi fogyatkozása által van indokolva. Kritikája befejező szakaszának végén csak úgy melleleg, de figyelemre méltó módon kísérli meg kiegyenlíteni azt az ellentétet, mely szerint némelyek a kijelentés lehetőségének elismerését állítják, mások pedig tagadják. Ha, úgymond, az első alternatívát így állítjuk fel: A kijelentés elismerése theoretikus indokokból lehetetlen; a másokra nézve meg azt mondjuk, hogy az úgynevezett vágyakozó tehetség rendeltetése végett, a kijelentés elismerése, azaz a kijelentésben való hit lehetséges: ám ez esetben mindkét nézet megállhat, sőt helyes is. Csakhogy Fichte egész speculációjának alapja és következményei kívül esnek a valóság és gyakorlat körén. Ép így nem találunk positivitást a Kant által találóan definiált rationalismus és naturalismus álláspontján sem; a mennyiben amaz pusztán a természeti vallást tartja erkölcsileg szükségesnek, azaz „kötelesség“-nek, emez pedig minden természetfeletti isteni kijelentés valódiságát tagadja. Sőt miután a supranaturalismusban is, mely egyébiránt a kijelentésben való hitnek az általános valláshoz tartozóságát elismeri, hiányzik az Istennel való benső viszony megzavarását előidéző bűn megfelelő hangsúlyozása, ennélfogva ezen az állásponton sem oldható meg kielégítőleg a kijelentés indokoltága. Ezekhez a teoriákhoz sorolhatjuk úgy kiindulási elv, mint eredmény tekintetében az abszolút idealismus elméletét. Hegel az Isten megismerésének és az igazság nyilvánvalóvá levésének szükséges feltételül vallja Istennek kinyilatkoztatását. Isten azonban — noha minden vallást kijelentett vallásnak lehet nevezni, mégis csak — egyedül a keresztyénségben, az istenemberiség fogalmában és tudatában jelentetett ki valósággal. Azonban ez a kijelentés nem a személyes Isten tényeiben, hanem — a mint Hegeltől másként nem is várható — az Abszolút önfejlődésében nyer befejezést. Ezzel az ideális felfogással a kijelentés a tartalmatlan képzetek régiójába van száműzve. De messze jár egy, csak megközelítőleg kielégítő megoldástól Jacobi is, a ki minden vallási mozzanat nyilvánulásában kijelentést lát; mert szerinte az elrejtve levő igazi lényeket kinyilatkoztatás által kell igazolni s erősíteni. A hit világában a kijelentés vagy

inspiráció olyas valami, mint a művészet terén a genialitás vagy eredetiség.

Erdős József.

(Folyt. köv.)

Közügyeink.

A Bukovinában fekvő andrásfalvi ev. reform. egyház és az erdélyi ref. Igazgató Tanács.

Az erdélyi Prot. Közlöny „Igazgató Tanácsunk üléséből“ című rovatában szó van az andrásfalvi papválasztásról is. Minthogy csekély személyem is érdekelve van benne, az igazság érdekében kötelességemnek tartom a következőket nyilvánosságra hozni s a közönség ítéletére bízni.

Az andrásfalvi reform. hívek többször nyilvánított óhajának engedve, főképen egyhangúlag történt megválasztásomat megköszönendő s az ottani viszonyokkal megismerkedendő, a múlt hónapban megjártam Bukovinát s egy hétig valék Andrásfalván.

Mint ez egyházközség leendő lelkipásztora, érdeklődéssel tudakozódtam a bukovinai prot. egyházak állapotáról, azok szervezetéről, egyházi kormányzatáról, az államhoz való viszonyáról stb. Érdekemben állónak tekintetem azt, hogy magamnak tiszta fogalmat szerezzek a bukovinai egyházi életéről, mielőtt új állomásomat ünnepélyesen elfoglalhatnám.

Az ott szerzett tapasztalatok nyomán azon helyzetben vagyok, hogy ma már — sajnálattal bár — de egész határozottsággal ki kell jelentenem, hogy az erdélyi főtiszt. Igazgató Tanács azokat az adatokat és hivatalos értesítéseket, melyek az erdélyi Prot. Közlönynek fentjelzett rovatában érintve vannak, nem jó helyről szerezte be. Először is meg kell czáfolnom azt, hogy én megerősített lelkipásztora volnék már Andrásfalvának, nem vagyok, hanem csak megválasztott papja.

Nem olyan könnyen megy ott a dolog, mint gondolják némelyek, mert a megerősítéshez igen sok kell. Több mint 8 hónapja, hogy az andrásfalvi ev. reform. egyház felhívása folytán felterjesztettem bizonyítványaimat a galicziái bukovinai püspök útján a bécsi egyházi főkonsistoriumhoz, s csak miután több más írásbeli nyilatkozat és ajánló okmányokkal pótoltam ezeket, nyerte meg az andrásfalvi reform. egyház, hogy a választási határnap kitűzetett s én egyhangúlag meg lettem választva.

Megválasztásom után felavatási okmányt kértek tőlem, s midőn ezt is felküldöttem, azt kívánták, hogy Bukovinában egy — a főt. galic. superintendens úr által kinevezendő — bizottság előtt vizsgálatot álljak ki a theologia körébe tartozó tantárgyakból, s midőn — múlt hóban történt ott létem alkalmával — ez is megtörtént, végre most azt kívánják, hogy osztrák állampolgárrá legyek, miután egyházközségem is az osztrák állam kötelékébe tartozik, s majd ha ez is meglesz, nem a radautzi luth. esperes, hanem a reform. esperes, ki Josefsbergben — Galicziában — lakik, be fog igtatni hivatalomba; én pedig székfoglaló beszédemet a bécsi egyházi főkonsistoriumhoz felküldöm, aztán egy reversalist aláírok arról, hogy semmi nemű titkos társulatnak tagja nem vagyok, és hogy az uralgó ház és állam érdeke ellen soha semmit tenni nem fogok: s miután mindez megvan, azután kapom meg a megerősítési

okmányt s lesz folyóvá téve onnan államsegély czímen adandó fizetésem.

Nem tudom, hol s ki által informáltatta magát a főt. Igazgató Tanács? mert ez a valódi tény állás, mit itt most leírtam.

Azt is kétségbe kell vonnom, hogy ezek az állapotok „az 1866-ik évi Reich'sgesetz“ értelmében vannak így, mert a mint az Andrásfalván tanulmányozott okmányokból meggyőződtem, egyik elődöm Bíró Mózes a galicz. bukov. reform. egyházmegyének több éven át, egész haláláig, épen 1866. nyara végéig esperese volt, s kötetekre megy azon levelezések száma, melyeket a bécsi főkonsistoriummal — Oberkirchenrath — folytatott.

Azt is hallottam és tudom, — de ha nem hallottam s tudnám is, — a magam megválasztásából is, és a viszonyok ismeréséből könnyű volna következtetni, hogy főt. Szász D. erdélyi ref. püspök úr az elődömet, tiszt. Láng Károlyt megválasztó gyűlésen sem elnökölhetett, mert azon választó gyűlésre is nagy. Kerk E. esperes úr s administrator volt elnökül delegálva; ő vezette a választást s ő vette fel a választási jegyzőkönyvet is; s mint hallottam, nevezett főt. püspök úr pedig, mint különben nagytekintélyű s érdemű reform. egyháznagy hódolatteljes tisztelettel s szívélyes vendégszeretettel fogadtott csupán.

Mindezekből az következik, hogy a főt. Igazgató Tanács előtt nem teljesen ismeretesek a bukovinai prot. egyházak viszonyai, s így az andrásfalvi egyházé sem, a referens úr pedig rossz forrásból merít és nagyon felületesen informál. Tény az, hogy daczára a sok hivatalos értesítésnek és a sok hivatalos adatnak, a dolog mégis csak úgy áll, mint a hogy én fentebb eláadtam. Nagyon is rendes és szigorú egyházi rendszabályok vannak Bukovinában, melyek ellen — tekintve azt, hogy maga az egyházközség is osztrák államalattvaló — nagyon nehéz, ki merem mondani, hogy lehetetlenség valamit tenni, annál kevésbé volna kivihető az, hogy az andrásfalvi, szabad választási joggal bíró egyházközségbe: bármely egyházi testület is papot nevezhessen ki, mert ott mindennek a megszabott törvényes mód szerint kell történni.

Bukovinában a magyaroknak csak a nyelve magyar, az istenisztelet is egészen magyarul végeztetik, de ők különben osztrák alattvalók, s egyházi szervezetök, törvényök is osztrák.

Sok előnyben, anyagi támogatásban s a leghumánusabb bánásmódban részesülnek egyházilag.

Ennyit az igazság érdekében! Majd később, t. Szerkesztő úr szíves engedelmevel, többet, s azt hiszem, nem érdektelent.

Fogadja stb.

Hajdú-Nánáson, 1889. márcz. 11.

Ketskeméthy M. Lajos,

megválasztott s felavatott andrásfalvi reform. lelkipásztor.

A rákóczi protestáns egyház.

A heves-nagykunsági ev. reform. egyházmegye kebelében a rákóczi alakuló egyház az egyetlen, hol a lelkészi és tanítói teendők végzésére egy egyén van hivatva. De e körülmény nem válik kisebbségére a gyülekezetnek, sőt örömeire szolgál, hogy már ennyire is jutott. Ugyanis Rákóczi községet az 1880-ik évben keztek megszállni s már 1883-ban a reformátusok, illetőleg a protestánsok, — mert pár család ág. ev. is van,

— gyülekezetté alakultak, esatlakozván T.-Földvárhoz. De az anyaegyház távolsága miatt a lelkészi szolgálatot minden vasárnap igénybe nem vehetvén, magok gyűltek össze s éneklés után — az őskeresztyének eljárása szerint — a gyülekezet egy tagja felállott, imádkozott s buzdító beszédet tartott a többiekhez. Azonban az ilyen — bár buzgósággal végzett istenitisztele nem elégité ki őket; különösen fájlalták, hogy gyermekeik az éneklésben részt venni nem tudnak, mert e tekintetben a letelepülés — tehát 8 év — óta semmiféle oktatást nem nyertek. Arra törekedtek azért, hogy felekezeti hivatalnokot nyerhessenek. Az országos ev. ref. közalap és egyesek segítségével, valamint önbuzgalmuk által csinos imaházat építettek, mely egyúttal iskola is s a folyó 1889-ik év kezdete óta kettős céljára használtatik, vásár- és innepnapokon, délelőtt és délután istenitiszteleket tartatik benne, köznapokon pedig 33 növendék nyer ott oktatást, kik mind ref. és ág. ev. vallásúak.

A gyülekezet lélekszáma 322, de ha hozzá vesszük azen nagy terjedelmű uradalmakat, melyek a Tisza balpartján körülötte vannak: akkor e szám jelentékenyen emelkedik. A kebelbeli tagok az egyházi adón kívül (páronként 2 frt), 5%-os iskolai pótdót is kivetettek magukra, hogy iskolájukat annál inkább elősegítsék. Ez pedig nem kicsiny áldozat tőlük, kik még földjeik árát is most törlesztik s ugyanesak van fizetnivalójuk. De ily áldozat árán sem képesek arra, hogy egy állandó hivatalnoknak önjerejükből illő fizetést biztosítsanak. Pedig ily hivatalnokra szükség van; megérdemli azt egy 322 lélekkel s 33 mindennapi iskolakötelessel bíró gyülekezet, mely több mint kétannyi katolikus közt lakik s oly városokhoz van közel, mint Szolnok, Kun-Szent-Márton, melyek nagy katolikus voltokról ismeretesek; megérdemli még azért is, mert igen alkalmas missziópont gyanánt kínálkozik, honnan a szomszédos pusztákon szétszórva élő hitfeleinket könnyen lehet gondozni. — Igaz ugyan, hogy e puszták közül némelyek T.-Vezsenyhez, mások T.-Várkonyhoz tartoznak polgárilag, tehát ev. ref. vallású lakosaik ugyanott tagjai az egyházközségnek is: de bár a fizetést oda teljesítik, az egyház szolgálatát sokszor nem vehetik igénybe ott, mert a Tisza természetes gátul szolgál s akkor jönnek — kivált temetkezés végett — Rákóczihoz, mint legkedvezőbb központhoz. Vajha gyámolítatnának e központ tagjai jó igyekezetükben állandó évi segélylyel, hogy ők magok és gyermekeik megtartatnának mostani buzgóságukban s erősítőnének egyebeket is a környéken!

Papp Károly,
ev. ref. segédlelkész.

Kispaládi kritika.

A nagybányai reformált egyház a kispaládi lelkész kritikája alá került, azért, hogy az elmúlt év őszén az egyházmegyei lelkészi gyámintézet javára bált rendezett és 762 frtnyi tiszta jövedelmet szerzett.

A „Szabad Egyház“, melyben, mint látszik, ilyen kritikát is szabad írni, nekem ez idő szerint nem jár, a kritikus pedig nem volt szíves gondoskodni róla, hogy bírálata hozzám eljusson. Innét van, hogy csak egyházlátogatási körútamban jöttem tudomására, s csak most mondhatok el felőle egyetmást lelkészársaimnak, kiket a bál szép sikeréről annak idején értesítettem.

A pókról tudjuk, hogy mérget szív abból a virágból is,

melyben a munkás méh mézet talál. A békáról van egy régi mese, mely szerint a bokorban mozgó fénybogárkat csak azért, mert messzire látszott, befecskenedezte ölü mérgeivel. A csigabiga egy mese szerint ócsárolni kezdte a rózsát, hogy miért nyitja ki szirmait s miért terjeszti szét illatát.

Ilyenformán tesz Kis-Paládon a mi Nagy Elekünk Nagy-Bánya városával és az itteni reformált egyházzal szemben. — Valaki elnevezte volt e várost „a vármegye gyöngyének“, s az egyházmegyei bál alkalmából azt írta egyik laptudósító, hogy e nevet meg is érdemli, mert messze vidék figyelmét felkeltette s fényes ünnepélynek lett színhelyévé. Nagy Elek ezen felboszankodik; íróasztalhoz ül; és összealkot egy nyílt levelet, melyben kiönti ránk epéje mérget, sőt kereken tudunkra adja, hogy nincsen velünk megelégedve, „mert nem lát bennünk protestáns szellemet“ stb.

Krassó-Szörény vármegye aztán olvashatá, mit érzett az aranytermő hegyek aljában egy kispaládi nagy pap akkor, mikor a gazdagok forintjaikat, a szegény özvegyek filléreiket halommal hányják vala össze a náluk szegényebb özvegyek és árvák számára? Az érdekes levél a szerkesztőhöz szól ilyenképen:

„Hosszas hallgatásom után most ismét felkeresem és pedig azért, mert óhajtom felmutatni ön előtt amaz erkölcsi forrást, melyből a testi élvezetek egyik forrásával való egyesülés folytán csergedezett az egyházmegyei vagyónunkat gazdagító jótékonyosság“. Aztán okát adja az óhajtnak is ilyenformán: „Óhajtom azért, mert ama bál körül a kerti és délszaki virágokból alkotott díszes csoportokon kívül oly erkölcsi viselet fűződött itt és ott, mely valamely eseményt a magasztaló toll ellenében a maga valódi erkölcsi értékében ismertet s épen azért a midőn jellemez, egyszersmind tanulságot is szolgáltat“.

Bizony szolgáltat ez a levél is nagy tanulságot. Nevezetesen azt, hogy a ki pap létére így fogalmaz: annak jó lenne még hosszasabban hallgatni. De ő nem hallgat, hanem folytatja még ékeesebben ilyenmódon:

„Vannak azon a báli képen oly vonások, melyek kissé pírító és a fényképész az ismeretleneket rosszal ismertető kedvezésre mutatnak és a történetet mintegy álarcos báli ruhába öltöztetik a történeti hűség szemérmének sértésére. Mert árny is volt ott, melyet a minden oldalról feléje mosolygó jó kedv és pompa nem volt képes láthatatlanná sugározni“.

Nesze neked jó kedvű adakozó közönség! Nesze neked esperes, gondnok, bálanya és bálrendező! Hiszen ti testi élvezetet kerestetek, álarcos báli ruhába öltöztetek; mulatságtokhoz oly erkölcsi viselet fűződött, melyért pirulnotok kellene, ha látnátok azokat a sötét árnyakat, melyek a kispaládi kritikus szemérmének sértésére sugárzottak.

De legyen elég a cifrájából. Lássuk komolyan: mik hát azok a pírító vonások? Ilyenül tünteti fel a kritikus először is azt, hogy „a naphósi szerepet a díszében a Széchenyi társulat vitte, holott azt „a bál eszméjének testet öltése feletti örömmel kellett volna vinni“. Ugyan kérem, hát ki tiltotta el ezt az örömet? Hiszen a ki valaha közében volt, jól tudja, hogy szabad ott örülni akárkinek, akármi felett. Mi örültünk, hogy ez a derek közmívelődési társulat összehozta szerény körünkbe az egész vármegye színét, javát. Ha volt, a kinek ez nem tetszett, és ezen való bosszúságában el sem jött az ebédre: arról nem

tehetünk. Külön ünnepélyes fogadtatást és díszebédet egy ember számára nem rendezhettünk.

Pirító vonásnak tekinti továbbá, hogy nt. esperes úr a díszebéden a lelkészek özvegyeinek és árváinak sivár anyagi helyzetéről beszélt. Ugyan, ugyan! hát ilyen kétségtelen igazságról szégyen beszélni? Nem nagyobb szégyen-e gáncsolni a nemes törekvést, mely ezen a szomorú helyzeten segíteni akar? Néma gyermek szavát anyja se érti. Hogyan segítsen a társadalom rajtunk, ha rá se mutatunk soha: hol fáj? Avagy talán azt kellett volna mondania az esperesnek az előtt a díszes közönség előtt, hogy nincsenek és nem lesznek nekünk sem özvegyeink, sem árváink a ti adakozástokra szorulva? Vagy el kellett volna mennie Kis-Paládra és megkérdezni: mit ad neki Nagy Elek a szólásra tanácsul? Ott aztán meghallhatta volna a textust: „Gazdag vagyok, meggazdagodtam és semmi nélkül sem szűkölködöm“ stb.

A mit a katolikus püspök jöttének híreről, meg a kocsikról s az érdeklődés hiányáról mond: az egyszerűen azt mutatja, hogy csak a levegőből beszél és noha vannak szemei, nem látott, vannak fülei, de nem hallott; hanem a közörm közepette is unatkozott. Azt mondja, hogy a bál délutánján nem érezte a bányai protestáns szellem szeretetének és előzékenységének fényét, melegét, a bálban nem látott annyi művelt embert, a mennyinek lenni kellene Bányán; nem látta a protestáns polgárságot stb.

Ezekre röviden csak azt felelem, hogy a ki szekerén jött: az elibe nem kellett kocsival kimenni; délután kiki a bálra készült, meg a vendégei körül járt; a bálba pedig az ment, a ki akart, — és oda ült, a hova tetszett. Arról azonban a számadás kétségtelenül tanúskodik, hogy a maga áldozatát Nagy-Bányának minden protestáns lakosa tehetségéhez képest meghozta. Alig van 200-nál több protestáns család és 200 darab tombolatárgyat adtak össze, a mit a kritikus is láthatott. A más valláson levő lakostársakról is el kell ismernünk, hogy nem maradtak részvétlenek. Az a kilencszáz frton felül járó bevétel elég ékesszóló bizonyosság.

Persze, Kis-Paládon lehetséges így okoskodni: Nagy-Bánya bizonynyal nagy város, mert nagynak hívják; gazdag is, mert hát bányaváros; lakosságának okvetetlenül protestánsnak kell lenni, mert az egész egyházmegyét róla nevezik; minthogy pedig nem így áll a dolog: „egyházmegyénk számára más névről kell gondoskodni“. Valószínűleg el lehetne nevezni kispaládi egyházmegyének; ott tisztán protestánsok laknak; és a pap is jobban tudja, mit kell vagy mit nem kell cselekedni, mint a nagybányai vén grapsa, meg a szegénységről dikiézó esperes.

Igen, kérem, mert alig van már egyházmegyénkben ekkézsia, presbyterium avagy lelkész, a kit ez a nagy pap kollégánk egyszer-mászor nyilvánosan meg ne támadott volna. Nekem most másodszer hány szememre oly dolgokat, melyek felől általánosan el van ismerve, hogy helyesek voltak. Először nem szóltam rá semmit; most se szólanék, ha az ő javát nem akarnám. De épen az ő érdekében el kell mondanom, hogy a kinek eszejárása annyira elüt a másétól, annak jobb lesz a maga eszmeszüleményeit folyvást az asztalfiókban tartani.

Ime, a szóban levő bárlól az esperes az itteni helyi lapban így nyilatkozik: „Fogadd hálás köszönetemet egyházmegyém nevében is, te, barátságos vendégszeretetedről, áldozatkészségedről előnyösen ismert nemes város, Nagy-Bánya vá-

rosa! Megnyitád előttünk szívedet, hajlékodat, szívesen szorítál kebledre s ezzel örökre égő áldozat tűzét gyújtottál a szegény özvegyek és árvák számára a kegyelet által emelt oltáron“.

Nagy Elek azonban okosabb akar lenni az esperesnél, és bús panaszt zengedez ekképen: „Nagy-Bánya vegye tudomásul, hogy több méltánylatot várnak tőle a protestáns papok“.

Valóban nem tudja az ember, mi kellett volna? Talán külön lakoma az ő részére? Külön bálterem a papeányoknak? Külön zászló és külön kocsisor? Ünnepélyesebb fogadtatás, mint a vasúton érkező főispánnak? Fényesebb szállás, mint annál a jószívű asszonyságnál volt, a hova én magam vezettem el a kollegát? Bocsásson meg, de mindez nem vala lehetséges. A tervezetben nem batyubárlól, sem nem lelkészi értekezletről, hanem jótékony célú tánczestélyről volt szó. Azt pedig tudja minden ember, hogy oda az jó, a kinek pénze van; ott az az úr, a ki fizet, nem a ki kritizál; az mulat, a kinek kedve van; a kritikus pedig, a ki sötét szemüvegen keresztül néz mindent, nem csuda, ha megunja magát.

Nagy-Bánya, 1889. febr. 20.

Gergely Károly,
ev. reform. lelkész.

Nekrológ.

Túry Dániel 1812—1889.

A természet örök rendje, mely szerint a halálban egyik ember követi a másikat — és ama keserű igazság, hogy Isten, még az ő szolgálainak sem ad e földön örök-életet: újra igazolva lettek a békésbánnati egyházmegye egyik ősz prófétájának, Mezőberény közkedveltségben élt alakjának, Túry Dániel ref. lelkésznek halálában.

A világegyetem színteréhez mérve, bármily kicsiny volt is a kör, melyet lelkes munkássággal töltött be a boldogult: méltán megérdemli, hogy életrajzi adatait, életének nevezetesebb mozzanatait megismerjék e lapnak olvasói.

Született Hódmező-Vásárhelyen 1812. június 22-én Túry Gábor és Gáál Erzsébet nevű szülöktől. Elemi iskoláit atyjának, a gymnasiumi tanfolyamot pedig anyai nagybátyja Gáál Dániel hód-mező-vásárhelyi volt lelkésznek felügyelete és vezetése alatt szülővárosában elvégezvén: felsőbb tudományok hallgatására Debreczenbe ment, hol a bölcészeti, jogi és theologiai tudományokat kitűnő eredménnyel elvégezvén — 1836. év tavaszán a gyomai rektorságra hívatott meg, hol mondott minőségben „lelke szerint“ működött 1839. év Szentgyörgy-napjáig. Innen Gáál Dániel lelkész úrhoz ment segédnek Hód-Mező-Vásárhelyre. Ugyanazon év őszén és 1840. év tavaszán azonban, ismeretei és tapasztalatai öregbítése végett, hazánk nevezetesebb részeit, majd a bécsi egyetemet látogatta meg, hol lecke-órákat is vevén — kitűnő bizonyítványt nyert.

Bécsből visszaérkezve, ismét H.-M.-Vásárhelyen segéd-lelkészkedett, midőn 1841-ben, a mezőberényi ev. ref. egyház hívta meg rendes lelkészül, általános többséggel választván meg. Itt szolgált és élt „a Jézus Krisztusnak nevében“ haláláig, — mely 1889. év márczius 2-án déli 12 órakor következett be.

1841-ben lépett házasságra hód-mező-vásárhelyi lelkész, békésbánáti esperes, **Tóth Ferencz** ne k, lelki és testi kelemekkel gazdagon megáldott leányával, **Petronellával**, kivel a boldogult írása szerint: „tökéletes megelégedésben s valódi földi menyországban teltek napjai!“ Házasságukból nem származtak ugyan gyermekek, de annál több árva és elhagyatott, a rokonok egész köre áldotta és áldja jóltevő kezeiknek és szíveiknek sugárzó melegét.

Az 1860-ik évben egyházmegyei pénztárossá és tanácsbíróvá elválasztatván, e tiszteket példányszerű tisztakezűséggel, igazi buzgósággal viselte 25 éven keresztül, a mikor gyengélkedése miatt ez állásokról leköszönt. Mint ember: humánus és jószívű, mint barát: keresett, mint lelkész: kitűnő külső-belső tehetséggel megáldott volt. Jó előadása és hatalmas organuma, hat évi betegeskedése alatt sem változott. — Részt vett az önvédelmi harcban, mikor a saját híveiből álló s Beeskereken állomásozó őrseregnek vígasztalója, vezére és valódi lelki atyja volt! A pátens szomorú korában pedig hatalmasan opponált s csüggedetlenül szállott síkra egyházunk szent jogai mellett akkor, midőn gyengébb szívű s talán meggyőződés-telen lelkésztársak, félelemmel vonultak el az igazság harzteréről.

Élete különben esőndes és papi jellegéhez méltó volt. Káplánjait nagyon szerette s közülök 12-őt bocsátott önálló életpályára. Szíve forrón buzgott egyházáért s mint szemefényét utolsó lehelletéig védte és oltalmazta az előforduló bajok között. És mégis keserűséggel szállt sírjába! Utolsó évei nagyon nyugtalanok voltak különösen az unitarizmus betolakodása miatt, mely az általa gondozott tiszta gabonába arczatlanul hintegette a szakadás ölo magvait.

Temetése meghatóan folyt le. A szomorú háznál **Garzó Gy.** gyomai lelkész mondott megindító imát, melynek végeztével a gyászszal jórészen bevont templomba vonult az impozáns gyászoló közönség, melyet — a békési iparos dalárda szép éneke után — **Szabó János**, békésbánáti esperes tett a megkapó szónoklat rabjává. Gyászbeszéde gyönyörű hasonlatokkal volt teljes, az igazságnak meglepő világosságával, a szelidségnek meggyőző erejével, melyek — mint Péter apostolnak szavai — hódítóan hatottak a veséknek megosztalásáig. Azután ezrenként hullámozott a közönség a ref. egyház sírkertjébe, hol a holttest letétele után, ifj. **Jeszenszky Károly** ev. rendes lelkész ecsetelte az elhunynak érdemeit, szónoki hévvel s a hittestvéri érzelem őszinteségével, melylyel át lett adva a 48 évig lelkészkedő 77 éves agg vándor a sír nyugalmanak.

Aludd, aludd hát álmodat békével, Istennek kifáradt szolgálója, közös anyánknak, a földnek kebelén! Hiszen, ha az élet keserűséget vegyített is megelégedésed poharába: a jók, a nemesek elismerése, öntudatod boldog nyugalma meg fogják szerezni, szerezzék is meg számodra Istennél, a hű munkás megérdemelt jutalmát!

Béke lebegjen poraidon!

Ref. Kovácsháza.

Nagy Károly,
ev. reform. lelkész.

Irodalom.

Temetési beszédek (II. füzet). Irta Révész Imre. Kiadta Révész Kálmán, a pápai ev. ref. theol. akad. ny. r. tanára. Révész Imre egyházi beszédei. III. füzet. Budapest. 1889. Kókai Lajos tulajdonosa. Bolti ára 1 fét 40 kr.

Elismerésre méltó szolgálatot tett Révész Kálmán a magyar protestáns s közelebbről református egyházunknak az által, hogy megboldogult atyjának, a nagynevű néhai Révész Imrének irodalmi hagyatékából e beszédeket közrebocsátotta s még két füzetben közrebocsátani szándékozik. Tisztelnők e tettét akkor is, ha nem Révész Imre beszédeiről volna szó, — mert a fiú kegyelet tényét ismernők fel abban, — de így azt mondjuk, hogy ezzel ő az atya emléke iránti köteles kegyelet mellett az azon atyát méltólag tisztelt egyház iránt is kötelességet teljesített.

A kezünk alatti füzetben 158 lapon 8 hosszabb és 16 rövidebb temetési beszédet bocsátott közre a kiadó, a rövidebb beszédek némelyike mellett számszerint 6 imádságot is közlővén. Harmadik füzetnek azért van e kötet nevezve, mert boldogult Révész Imre még 1871-ben kiadott két füzetet eredeti egyházi beszédeiből; tehát e most kezdődő sorozat mintegy folytatásul tekintendő.

Egyáltalában nem nehéz e beszédeket jellemeznünk. Mindenütt Révész Imre hatalmas erőteljes szelleme ömlik el azokon. Tösgyökeres magyar irálya kizár minden, az ilyen beszédekben annyira gyakori sentimentalismust. Az Urnak egy hű szolgálója áll e beszédekben előttünk, ki ismeri az életet, meg tudja rezgetni a szívek húrjait, de tud az életből, a szent könyvből vígasztalást is csepegtetni a fájó sebekre. Ajánljuk e beszédeket lelkésztársaink szíves figyelmébe. Tiszteljük meg Révész Imre emlékét e beszédek tanulmányozása által.

Hogy elfogultaknak ne lássunk, megmondjuk két kisebb helytelenítő kifogásunkat is, melyek közül főleg az első nem az írónak, hanem a kiadónak szól.

A mai nyelvtani érzék nem engedi már meg a ragozott szónak további ragozását. Nyelvtanilag nincsen tehát jól mondva ez; szerelmeseinktől végső elszakadás (51. l.) közügyekérti harc (146. l.) Mi nem hiszszük, hogy a fiú sértette volna az apa iránti köteles kegyeletet, ha ezeket jó magyar kifejezésekre kiigazította volna. Alólírt bíráló szintén épen most rendezte sajtó alá egyik nagynevű egyházi férfiú némely műveit, s bár a szerző iránti köteles és kegyeletos tiszteletet egy pillanatra is meg nem tagadta soha, a kérértokban előjövő, régebben megengedett, de ma már el nem nézhető ilyen nyelvtani kifejezéseket kivétel nélkül mindenütt kiigazította. Ez szabadt volna Révész Kálmánnak is.

Második kifogásom a 97-ik lapon kezdődő imádságra vonatkozik. A 98-ik lapon levő négy kikezdés nem imádság, hanem csak elmélkedés. Nem lehet elvitatni ugyanis, hiszen az úri imádság ellenünk szólana, hogy az imádságban mindenütt Istenhez kell beszélni, ezt pedig az említett imádságban nem látjuk.

Ettől a lényegtelen két kifogástól eltekintve, melyet, megvalljuk, szinte keresve-kerestünk, hogy hízelgőknek ne mondhasson bennünket senki, ismételve ajánljuk e füzetet az érdeklődők szíves figyelmébe. Debreczenben, a czeplédutczai temető sírhalmi között ott áll Révész Imrének gránit síremléke szilárdul, rendíthetetlenül, a minő ő maga vala. Hadd emel-

kedjék szellemi emléke is minél magasabba, az ő nevét hadd tartsa meg és tegye még tiszteltebbé ezen füzeteknek minél szélesebb körben való elterjedése is!

A kiadó tudatja, hogy a második és harmadik, ünnepi és alkalmi, valamint közönséges egyházi beszédek tartalmazó füzetek a jelen év októberéig szintén megfognak jelenni s az eredeti előfizetési áron (1 füzet: 1 frt 20 kr) lesznek megszerzhetőek. Az előfizetők kielégítése után megmaradt példányok Kókai Lajos budapesti könyvkereskedő úrnál lesznek 1 frt 40 krajczárért kaphatók.

Csiky Lajos.

Egyházi beszédek. Irta Kupai Dénes runyai ev. ref. lelkész. Ára 1 frt 50 kr.

Kupai Dénes egyházirodalmunk egyik legszorgalmasabb munkása. Alig egy éve bocsátotta közre halotti beszédeit, már a könyvpiacon sátorozni látjuk újra. Hála fejében azért a szívcs fogadtatásért, melyben füzetkéje részesült, egy másik kötet munkával kedveskedik a vásári publikumnak. A 200 lapra terjedő csinos füzetben XXX „egyházi beszéd” van, — ünnepiek és alkalmiak nagy részt, itt-ott közöttük néhány közönséges vasárnapi. Tájékozásul és igazság kedvéért megjegyzem, miszerint e beszédek nem most látnak először sajtó útján napvilágot, nagy részök megjelent és feltalálható a Czelder-féle „Ev. lelkészi tár” egyik-másik évfolyamában. Innen szedegette össze, rendezte és adta ki együtt, egy kötetben szerzőjük. E körülmény míg egyfelől a mű értékét használati szempontból csökkenteni látszik, másrésről magoknak az egyes dolgozatoknak határozott előnyükre szolgál. Ugyanis ez egyszerű igénytelen beszédek ama vállalat számos darabjai között szerényen félrehúzódtak előlünk, alig vonták magokra figyelmünket, mint a hogy a kis virág elvész minden szépségével, illatával a sűrű bozótban, vagy a magas fa terjengő árnyékában. . . . Így együtt egész más színben tűnnek fel előttünk; a mikre azelőtt jóformán nem is néztünk, túlfordítottunk rajtok, keresve mást, jobbat, feltűnőbbet: most nem szívesen teszszük le kezünk ből. Mennél tovább nézegetjük, annál jobban megszeretjük. . . . Kedves, egyszerű virágoktól font koszorú. . . . és mintha e koszorúval egy csöndes kis falu egyszerű megelégedett papjának a képe volna körülramázva! . . . Jól esik nézegetnünk, elmerengeni benne, rajta, — és azután . . . irigykedni, hogy ilyen is van köztünk a világon. . . .

A magnak legjobb helye kint az anyaföld; az ígének bent a kebelben a szív. Egyik sem fogamz és terem olyan jól és igazán másutt. Megbámulom a nagy szónokot, kinek beszédéből, minden sorából a mély értelem, szónoki talentom, a tudós pap látszik; látom, értem az objectiv igazságot, melyet oly világosan felfejtett, mely önmagában véve szép is, jó is, elösmerem; de ez elösmerésem még épenséggel nem igazi rokonszenv, ilyesmit nem érzek sem a szóban levő igazság, sem a szónok iránt. Mintha egy magas válaszfal emelkednék közöttünk. . . . Hidegen hagyott. Nem találta meg szívemhez az utat. Jobb szeretem, nagyobb hatást tesz rám, ha az ígehirdető nem oly messze tőlem, fent magasan vagy alant a mélyen, hanem közel hozzám, a szívem körül, a szívemben keresgél. Kupai pedig épen így tesz, — ezt a mesterséget nagyon érti. Ő — a szó szoros értelmében — a szív embere. Azzal tart, hogy a „kihült szív, kihalt szív”. Ugy emlékszem, hogy ezt én ő róla már halotti beszédei ismertetésekor is megjegyeztem. Nem azt mondtam ezzel, nem azt értem most sem,

mintha ő tárgyait egyoldalulag az érzelmi világkörben keresné, hanem hogy azokat ide vonja le, a főt a szívbe viszi le; a gondolatokba és eszmékbe érzésével melegséget, lelkesedéssel életet lehel. E sajátlagos subjectivitás és jelleg adják meg beszédeinek a kedvességet.

Kupai azonban a formára is nagy gondot fordít. A műalkotás kellékeit, a homilétikai szabályokat jól ösmeri, mindenkor szem előtt tartja. Beszédeiben a gond, esin, szabatosság, forma és tartalom közötti összhang mindenütt látszik. Textusai, tárgyai újdonszerűek. Thémái rövidek, jóhangzásúak, különösen kedvelt dichotomicus felosztásai sokszor megkapók, logikai, szónoki tekintetben többnyire kifogástalanok. Például (VII sz.) Jézus emlékezete: átalakítja lényünket, megszenteli életünket. — (XXIII.) A szent vacsora bora: szomjat olt s vidámit, erőt ad s lelkesít. — Végezetre Kupainak stylusa is jó. Szépen ír, tisztán, világosan, keresetlen természetes egyszerűséggel, valódi népszerű modorban. Minden egyszerűsége mellett is nem hiányzik nála az emelkedettség, a szükséges szónoki erő. Azt mondja p. a XV. sz. beszédben: „A családi tűzhely az az embernek, a mi a madárnak a csendes fészek! Ott érez ő valódi örömet, valódi boldogságot; ott hajtja le fejét a nyugalom csendes ölébe övéinek szerető mosolya közt; ott talál szenvedéseiben valódi vígaszt, gyöngéd kezek ott simítják el lágyan homlokáról a bánat sötét redőit; ott minden vonzó: a lég üdébb, a száraz kenyér ízesebb mint másutt. . . . A VIII. sz. nagypéntekiben „azt mondja az élet harcában megsebesített, a pályafutásban sokszor méltatlanul megbántott ember: én nem haladhatok olyan czél felé, melynek csak végén mosolyog öröm; nem küzdhetek olyan örökségért, a hol folyvást meg kell tagadnom magamtól valamit, a hol számtalanszor vérzi tövis nemcsak lábamat, hanem szívemet is. Nem, nem, én nem tudom lelkem vígaszával megenyhíteni a szenvedőt, az elhagyottat, midőn szenvedésem. bánatom súlya alatt magam is tántorgom s nem nyujt vígasztalást, enyhületet senki sem! Nékem nincs erőm áldani azt, ki átkot szór ellenem; én nem tudom szeretni ellenségeimet. . . . Ilyen czél felé haladni lehetetlen, ilyen örökségért küzdeni erőm felett van! (Lásd tovább 53. lap.) Ez az ember itt egy rokonszenvtelen, kishitű hősködő, de Kupai kezei között érdekessé válik ez is. Hangjában, beszédében minden kislelkűsége mellett van valami vonzó; a dacz és lemondás, a habozás és elhatározás, a háborgás és kibékülés az étellel: ez ellentétek művészileg vannak elének állítva. S az összes művészet a végtelen egyszerűségben áll.

Nem lennék hív az igazsághoz, ha a fogyatkozásokat elhallgatnám. Bár a szabályokhoz igen sok esetben egész iskolai pedanteriával alkalmazkodik a szerző, mégis megesik, hogy elfelejti, figyelmen kívül hagyja egyik-másik és pedig lényegesebb §-t. A szöveg nem mottó, sem pedig esetleges kiindulási pont, hanem a lapíge, az egész beszéd alapgondolata, középpontja. E fontos szabály ellen vét szerző a IV., XIII., XXIII., XXVIII. sz. beszédekben. Azokban a textusokban egészen más eszmék jelennek, illetőleg egészen más oldalról világíttatnak meg, mint a hogy szerző felfogta. Ezekben a textus és propositió nem állanak szerves összefüggésben s ez okból e beszédek a szövegszerűtlenség hibájában leledzenek. Er ő s a k nyomai látszanak a XXI. sz. beszéd szövegén is. A résznek sohasem szabad azonosnak lenni a témával és mégis a II. és VI. sz. beszédben az ellenkezőt látjuk. Rossz felosztása van a XIV. sz. pünköstitnek, — erőltetett, nem találó „képes” előadása a karácsoninak (a Krisztus tudománya, mint tisztító

tűz elégette a vakhit nyomorát, a tudatlanság fojtó légkörét, arczunkról a bűn torzvonásait.) Megtörténik az is, hogy a tárgy fejtegetése helyett s elől kitérő útkra esap át, pleonasmust használ; majd disponálgond nélkül, felületesen részekre osztja a semmit. Divide et vinces! Több beszédében használja a periodicus tárgyalást, egymásra halmozott feltételes körmondat-sorozatból alkotván meg a részeket, az egész beszédet. Ez nagyon gyermekes, iskolás modor s önkéntelenül is gymnasista korombeli fogalmazványaimat juttatja eszembe.

Még csak egyet kívánok e beszédekkel illetőleg általánosságban megjegyezni. A kőműves, mikor házat épít, míg az egyik téglát egészben véve illeszti helyére, addig a másiktól letördel, lefaragesál innen-onnan a szükséghez képest. Épen ilyen az ígehirdető munkája is, kinek a gyülekezetet, illetőleg ebben Isten országát építenie kell Minden darab kő, úgy a mint van, nem illik bele a falba. . . Kép nélkül szólva, különbséget kell tennünk jók és rosszak, hívők és hitetlenek közt; beszédünkkel hatnunk kell nemesak a fogékony szívre, meleg kedélyre, hanem ottan-ottan az alvó lelkiismeretre is. Az erő, a hatás itt a szóban, a kifejezésben rejlik. Ezt az erőt nem látom Kupainál sehol. Ő egyformán gyöngéd mindig, mindenkivel szemben. Pedig, hogy ő sem angyalok között lakik, hogy az emberi romlottságot, bűnt, gonoszságot, mint jó pap jól ösmeri s megszüntetni is szeretné, mutatják a „fájó sebek“, az „élet tövisei“. Hanem az ő fájó panaszos hangjaira e sebek begyógyulni nem fognak, a tövisek szűrni nem szűnnek. A sebek csöndes simogatás semmit semhasznál, sőt elvetemedhetik alatta, föl kell metszeni, hogy fájjon s azután begyógyuljon; a töviset tövestől kiirtani, gyökerestől feltépni, hogy többé ne ártasson. Nem elég a bűnt nagy általánosságban emlegetni, hanem fel kell mutatni egyes megjelenéseiben, úgy a mint magára alakot ölt, leplezetlenül, hogy a bűnös mint egy tükörben megláthassa magát s visszarettenjen. Nem a kipapolást értem, ez gyűlöletes, hanem a lelkiismeret felrázását. Minő szép alkalma lett volna szerzőnek erre a VI. sz. „Élőhalottak“ című beszédében. Az élőhalottakat azonban nem látjuk sehol s hogy felösmerhetetlenné tegye alakjait, ide sorolja mindazokat, kiknek kebeléből a hit, a szeretet, hűség, béke, jólét, bizodalom és reménység, a lelki életnek ezen ismertető jelei hiányzanak. Szerinte tehát az emberiség nagy többsége élőhalott! . . . Ezeket aztán életre kelteni természetesen nem is lehet. . . hadd aludjanak háborítatlanul tovább. . . A békétlen, vizzálykodó házastársához p. így szól: „Ha családi életed lombos fája leveleit elhullatván, száradni kezd s tövén a hűtlenség és békétlenség férgel rágódnak: öntözd meg a kiszáradt fa gyökereit a megbánás őszinte könyeivel, újra lombot hajts árnyában hűség, békesség csókolgatják egymást“. . . Szép, nagyon szép, de erőtelen. Lehet, hogy a bűnös legott elsírja könyeit, ha egykori boldogságára, melyet ő tett semmivé, visszagondol; még nem egészen fásult szíve pillanatra ellágyul, de lelkiismerete meg sem mozdult, mintha valami altató danának hangját hallaná, alszik tovább csöndesen. A papra nézve roppant kényelmes állapot, de nagy mértékben kifogás alá jó a cél szempontjából, mert az ilyen beszédeknek nincs, nem lehet maradandó, építő hatása, a kemény szívek felett, mint téli napsugár a hólepte mezőn, nyomtalanul csillan el. Nézze meg szerző Dobost, Gyöngyösit, olvassa el Sziládyt, mikor az ó-ember megöklésére hívja fel épen ezt a hűtlen férjet, gondatlan, könnyelmű apát. Vagy ha az ilyen nagyobb kaliberű szónokokat nem sze-

reti, tekintse meg a vele sok tekintetben rokon Lévayt, mikor Jósue XXIV : 15. alapján szemlét tart a gyülekezetben, s meg fogja látni, hogy a miket mondottam, nem saját egyéni véleményem, hanem olyan homilétikai elv, melylyel szemben a czél érdekében egyéniségünket háttérbe szorítani, kényelmünket feláldozni olykor-olykor kénytelenek vagyunk.

E kifogásokkal nem akartam gyöngíteni fenti dícséreteimet. Jó beszédek, — a predikációk nagy vásárában joggal foglalhatnak helyet. Különösen segédlelkészek, ünnepkövetek vehetik nagy hasznát, bejárhatják velök az egész világot. Egészen nekik való, mintha csak egyenesen nekik szánta, s írta volna az érdemes szerző. Jobb vásári munkát nem találnak az egész piacon. Hitben erős, szilárd; szeretetben meleg, meg nem fogyatkozó; rajong, lelkesedik a Krisztusért. Sok értékes gyöngyszemet lel minden igénytelensége mellett is, benne a figyelmes olvasó. Én szerzőtől felfogását, meggyőződését, azt irigylem, hogyan tud saját lelkének megelégedésére vasárnapról-vasárnapra így beszélni. . . Én, megvallom, nem tudok, nem tudnék. . . Irigykedve teszem le kezemből a füzetet s a legmelegebben ajánlom lelkésztársaim figyelmébe.

Kiss Bertalan,
keéri lelk.

Beküldetett hozzánk „Magyar honi evangélikus egyház jogtan.“ Irta Csecsetka Sámuel, theol. akad. ny. r. tanár. Pozsony, 1888. Stampfel Károly. Első kötet 2 füzetben. Ára 1 frt 50 kr. Az első kötet 305 lapon, a bevezetés után a reformatió előtti és a reformatió utáni jogforrásokot ismerteti, majd az evangélikus egyház alkotmányának fejtegetéséhez kezd. Az érdekesnek ígérkező mű bővebb ismertetését későbbre hagyjuk.

Téli Ujság. A 11. szám Rudolf elhunyt királyfi arczképét hozza szép jellemzéssel, továbbá egy „Megnyugvás“ cz. vallásos költeményt Jámbor Lajos békési ev. ref. tanítótól. Majd „Holnap“ cz. alatt egy érdekes rajzot s a „Tárczá“-ban Kálmán Farkasnak „A zsoltárokról“ írt érdekes tanulmányát. A 12-ik számban Szabó János folytatja előbbi évekről „Világi Márton“ című, igen szép verses elbeszélését. — —n „József álmai“ czímen Dr. Marcus Dods angol író nyomán vallásos szellemű cikket közöl. Végre a 13-dik szám a nagybecskereki református templom képét, ez egyház nehéz küzdelmeit s örömeit közli. Majd egy debreczeni nő vallásos szellemtől buzgó levelét olvastuk a „Tárczá“-ban. Csécsi Imrétől „A tiszteletes asszony“ czim alatt egy jól írt elbeszélést. Mindhárom számban több érdekes vegyes közlemény található. Az utolsó szám végén köszönetet mond a szerkesztő mindazoknak, kik lapját, most végződött tizedik évfolyamában, nagy mérvű elterjedésre segítették. Örülünk e szerkesztői enunciatiónak. A küzdelem tehát nem volt hiábavaló. Kis lapunk útát tört magának oda, a hova az szánva volt. A jók tisztelete övezze a derék szerkesztőt, ki fáradságot nem ismerve munkálkodott e jó néplap szerkesztésében, melytől most csak a viszontlátásig veszünk búcsút.

Közlöny a debreczeni hittanszaki önképző társulat köréből. Főiskolánk hittanhallgató ifjainak komoly törekvéséről tesz tesz bizonyosságot a kezünk alatti „Közlöny“ együttesen megjelent 3. 4. száma. Bartók Jenő 3. th. „A Jahve-fogalom fejlődése“ cz. a. ír derék tanulmányt. Szabolcska Mihály és

Tóth József esküdt felügyelők szép költeményeket közölnek, az egyik „Isten“, a másik „Öngyilkos felett“ czímmel. Kazai Gyula 4. th. „Az unitarismus előállása és megszilárdulása“ czímmel egy történelmi tanulmányt kezd meg. Fogarasi Bálint Utrechtből érdekes levelet küld pályatársainak. Névtelen szerzők „Szegedi Kis István“, „Jeremiás könyvének VII. része“, „Az íge az isteni tiszteletben“ czímmel szép tanulmányokat közlenek. Az oratoriumi szemlét Báthory Gábor 4. th. írja. A vegyes közlemények érdekes iskolai újdonságokat tartalmaznak. Ajánljuk e vállalatot, theologiai ifjúságunk nemes törekvéseinek e biztos tanújelét, olvasóink szíves figyelmébe.

Megjelent a „Magyar nyelvtörténeti szótár“ V. füzete, „Elenged—felesedik“ szavak magyarázatával. Az értékes mű mellé 85 kr-ért minden 5 füzetre egy-egy aranyozott félbőr-táblát küld Hornyánszky Viktor a megrendelőknek. Főlöszlegesen minduntalan hangsúlyoznunk e nagy értékű munka becsét.

Tisztelt megrendelőim! Tekintve azt, hogy a most megjelent „Irodalmi Lant“ másfélszer nagyobb, mint az eddigiek; tekintve továbbá azt, hogy a könyvek utánvételi szétküldése annak árát növeli, — hogy t. megrendelőim annál jutányosabban kaphassák azt, s a nyomdai költség — mely számításomat jóval felülhaladta — valamennyire megtérítsek: tisztelettel kérem, szíveskedjenek a könyvek árához (1 frt-hoz) 10 krt csatolván, postautalványon Siklósra Szűcs Dániel kántor tanító úrhoz — mint a könyvek kezelőjéhez — küldeni, hogy a könyvet azonnal és bérmentve kaphassák. Szíves üdvözlettel vagyok — Nagy-Tótfaluban (u. p. Siklós) 1889. febr. hóban — szolgatársuk: Börzöli Gábor, prot. tanító.

Különfélék.

Egyházkerületi közgyűlés. Tiszántúli egyházkerületünk tavaszi közgyűlése, az elnökség együttes megállapodása szerint, májushó 7. s következő napjain fog megtartatni, előző napon tanügyi s egyéb bizottsági ülések tartatván.

Miniszteri elismerés és köszönet. A vallás- és közoktatási magyar királyi miniszter f. hó 7-én 5918. sz. a. a következő leíratot intézte Soós Gábor ügyvédhez és volt országgyűlési képviselőhöz: „A tiszántúli ev. ref. püspök úr útján értesülést szerezvén arról, hogy Nagyságod a debreczeni ev. ref. főiskola számára 50,000 frt, a hajdú-nánási ev. ref. gymnasium számára pedig 30,000 frt, majd pedig 20,000 frt alapítványt tett, állomból folyó kedves kötelességemnek tartom, hogy Nagyságodnak a magyar tanügy érdekében tanúsított ezen több rendbeli nagyszabású jótékonyágáért elismerésemet és köszönetemet nyilvánítsam“. Méltó volt e köszönet a hazai közoktatás élén álló férfiútól egyházunk nagynevű Maecenásához. Megemlítjük a fentebbiekkel kapcsolatban, hogy a csaknem 800 szavazattal presbyterre választott Soós Gábort a h.-nánási egyháztanács egyhangúlag s nagy lelkesedéssel tiszteletbeli főgondnoknak választotta meg.

A Protestáns Irodalmi Társaság végrehajtó bizottságának f. hó 3-ikán tartott gyűléséből, a mult számunkban közlöttek világosítása végett a többi lapok példájára mi is kiadjuk a következő jegyzőkönyvi megállapodásokat: a végrehajtó bi-

zottság hosszas és beható eszmecsere után a következőkben állapodott meg: a) teljesen méltányolja Ferencz J. unit. püspöknek felolvasott levelében kifejezett indokait s a társaságból való kilépését tudomásul veszi; b) Balogh Ferencz és Kiss Albert határozati javaslatát hasonlóképen tudomásul veszi és a benyújtók kivánságához képest jegyzőkönyvbe vétetni határozza; c) a mi pedig a tiszántúli egyházkerület határozatát és az abban kifejezett aggodalmat és óhajtatást illeti, arra nézve a bizottság áthatva lévén e kérdésnek nagy elvi fontosságától s érezve a hazai protestantismus megoszlásából eredhető veszélyeket, kimondja, hogy: mivel az alapszabályoknak szövege, melyben az unitáriusokról szó sincs, ily aggodalomra okot nem szolgáltat; mivel továbbá az unitárius püspök úr ezen aggodalmakra való tekintetből már tényleg kilépett és „nem kétli, hogy példáját hitsorsosai közül többen követni fogják s csaknem bizonyosra veszi, hogy az unitáriusok miatt bátran beléphetnek a debreczeniek a társaságba;“ és végre mivel a végrehajtó bizottság kiváló súlyt helyez a tiszántúli egyházkerületnek támogatására: ennél fogva ennek jegyzőkönyvileg kifejezett óhaját olyképen fogja figyelembe venni, hogy a végleges szervezés alkalmával úgy a tisztikar, mint az igazgató választmány és a bizottságok választásánál a tiszántúli egyházkerület álláspontja tényleg érvényesüljön. — A szervezkedő gyűlés, a mint ezt br. Vay Miklós elnök úr ó Excellentiaja főtiszteletű Révész Bálint püspök úrral legközelebbi levelében tudatta, f. hó 24-én d. e. 11 órakor fog megtartatni Budapesten az evangélikusok dísztermében. Kivánatos, hogy mi közülünk is minél többen ott legyünk, aminthogy már többen be is küldtük tagsági nyilatkozatainkat. Vajha az egyetértés testvéri szelleme szilárd és biztos jövőt varázsolna a Társaság elé!

Debreczeni főiskola. Nagy Lajos gymn. 8-ik oszt. tanuló márcz. 11-én halántékon lőtte magát. Még csak sejteni sem lehet, mi vihette a szerencsétlen ifjút a végzetes lépésre. Barátai mondják, hogy zárkózott természetű volt s bámulatos szenvedéllyel olvasta a regényeket. Egyébként kifogástalan magaviseletű, törekvő tanulónak ismerték tanárai. Szülői elég jó módúak voltak arra, hogy szükségét nem látott. Vigasztalást a fájdalmas szívű szülőknél, kik Nyüvedre haza szállították édes gyermekök kihült hamvait.

Menyhárt János-alapítvány. (Tizenharmadik kimutatás.) Ujabban ez alapítványra a következő adományok jöttek be hozzám: nagy. Csernák István máramaros-ugocsi esperes úr, egyházmegyéjéből a következő lelkész és s. lelkész urak adományait küldte be: Csernák István 2 frt, Györfi Ede 1 frt, Kürti Károly 1 frt, Nyiri István 50 kr, Szikszai Zoltán 3 frt, Szűk Sándor 2 frt, Tegze László 1 frt, Tóth Ferencz 3 frt (összesen 13 frt 50 kr). További adományok: Kozma Zsigmond m.-sassi megválasztott lelkész Szalontáról 1 frt, Barkász Károly h.-m.-vásárhelyi főgymnasiumi tanár 2 frt, Kutas Bálint b.-gyulai segédlelkész 1 frt, Vékony Sándor m.-túri s. lelkész 1 frt, Tabajdi Lajos szatmári lelkész 5 frt, Gergely Károly nagybányai lelkész 1 frt. A már nyugtázott 283 frt 06 krajczárral együtt teszen eddig az alapítvány értéke 307 frt 56 krt, melyből 304 frt 56 kr már a debreczeni nagytakarékpénztárban kamatozik. Debreczen, 1889. márcz. 14. Csiky Lajos.

Adakozás a debreczeni főiskolai tápintézet részére. VII. közlemény: Dr. Flamm Bertalan Csermőről 1 frt, patóházi egyház 1 frt, túrkevei egyház gyűjtése 29 frt, kis-naményi egyház gyűjtése 1 frt 95 kr, csegei egyház 2 frt, asszonyvásári egyház 5 frt, ágyai egyház 6 frt, Katona Mihály tanár 1 frt, a

nagykárolyi egyházmegyéből a nt. esperes úr által beküldetett 40 frt, mely összeg a következő egyházakból gyűlt: Gebe 1 frt, Mérk 3 frt, Fábriánháza 50 kr. N-Ecsed 3 frt, Mátészalka 56 kr, Papp Arthur 4 frt 20 kr, Ó-Pályi 50 kr, Szamosszeg 5 frt, Ó-Apáti 1 frt, Ólesva 1 frt, Vitka 2 frt, Ilk 30 kr, N.-Dobos 60 kr, Parasznya 60 kr, Papos 30 kr, Jármí 1 frt, Jánosi 3 frt, Kis-Majtény 2 frt, Géres 1 frt, K.-Daróc 2 frt, Gencs 1 frt, Iriny 3 frt 40 kr, Dengeleg 1 frt, Szaniszló 1 frt, Bere 1 frt, kiegészítésül 4 kr. Adakoztak továbbá: tépei egyház 8 frt 32 kr, sárándi egyház 8 frt. Ezek szerint a mai napig kezemhez küldött adományok összege: 988 frt 22 kr. Debreczen, 1889. márczius 15. Rózsa Sándor főisk. háznagy.

Uj missiói állomás. Sipos Imre belényesi lelkész írja hozzánk a következő tudósítást: „A napokban, február 24-én vaskóhi főkegyházamban voltam, összegyűjtve Herepei Károly gyógyszerész lakásán hitfeleinket, kik arra kértek, hogy évenként legalább kétszer osszam ki az ottani híveknek az úrvasoráját. Miután a hívek száma 26 lélekre szaporodott, kik közül 23 felnőtt, szívesen és örömmel engedtem felhívásoknak. Megzendül tehát itt is az evangélium szózata. Vaskóh a Királyhágó hegység alatt fekszik, a régi erdélyi határhoz 3 kilométernyire, Belényestől 3 mértföldnyire az oláhság tengerében, mint egy sziget, 900 görögkeleti, 70 római kath. (plébániával) és 26 reform lélekkel.“ Örülünk, ha minél több helyen megzendül hitfeleink között az Isten ígéjének hangja. Üdvözljük barátunkat, ki az idegen felekezetek körében összeszedi a mi egyházunkhoz tartozó híveket. Legyen Isten áldása e nemes munkáján!

A dunántúli egyházkerület bírósága helybenhagyta a delegált tatai egyházmegye bíróságának Bali Albert polgárdii lelkész ellen hozott ismeretes ítéletét, s nevezettet az újabban felmerült költségekben is elmarasztalta.

Százéves jubileum. A nagyváradi jogakadémia holn ünnepi fennállásának százéves jubileumát. Egyéb jogakadémiaik között a miénk is meghívatott ez ünnepélyre s az akadémiai tanárkar Dr. Kovács Sándor és Dr. Bacsoni Lajos jogtanárokat küldte el képviselőiül, kik is a ma déli vonattal utaznak el Nagy-Váradra. Az érdekesnek ígérkező ünnepélyről jövő számunkban referálni fogunk.

Az igazság érdekében. E lap legközelebbi számában közöltt azon hírral szemben, hogy a géresi lelkészválasztás ellen azon okon adtak be óvást, mert „állítólag lélek vásárlástörtént“: kénytelen vagyok az igazság érdekében kijelenteni, miszerint a hozzám beadott panaszkerényben erről egy szó sincsen, hanem igenis arról, hogy a szavazók lajstromából több, állítólag szavazatra jogosult egyháztag kihagyatott. K.-Jánosi, 1889. márcz. 13. Segesvári József, esperes. — Mi természetesen a hírt tudósítónk közlése után adtuk ki. Feleljen érette ő. Sajnáljuk a dolgot. Szerk.

Szerk. posta. L. A. Beccses megjegyzéseit jövő számban adhatom ki. — M. J. B.-D i ó s z e g. Beccses cikkére mielőbb sort keríték. Engedjen meg, hogy összehalmozódott közlenivalóim között ily sokáig igénybe kell vennem türelmét. — R. M. „Isten országa“ című cikkére sort kerítendünk. — N. E. és N. S. u r a k n a k. A ²⁹1888. című cikk ügyében bejött munkálataikat lehetőleg már a jövő számban közlöm. — F. B. U t r e c h t. Vá-

rom a folytatást is. Értékes cikkét mindenesetre kiadom, de türelmet kérek. — Sz. K. T i s z a k ü r t. Jövő számban szándékozom b. cikke első felét kiadni. — T. D. h a l á l á r a című szép kölleményt örömmel kiadnám, mert magas röptű gondolatai, zengzertes szép nyelve megérdemlenék a közlést, de nem engedi azt sem lapunk programja, sem annak szűk tere.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉSEK.

Pályázat

a békésbánati ev. ref. egyházmegyébe kebelezett gy.-várii III-ad osztályú ev. ref. egyház lelkészi állomására.

Évi fizetés:

1-ör készpénz 42 frt; 2-ör földszántásért, szénáért, tűzrevalóért, sóért, faggyúért, őrletésért 126 frt 77 kr; 3-ör $\frac{3}{4}$ telek föld legelőilletménynyel és kenderfölddel, adóját az egyház fizeti; 4-er 22 köből búza; 5-ör 22 köből árpa; 6-er 10 öl fa; 7-er stóla; 8-er lakás.

Lelkek száma: 2000.

A megválasztott lelkész a békésbánati egyházmegye özvegy-árva pénztárának köteles tagja, — hivatalát az 1890-ik év ápril 24-én foglalja el.

Pályázati kérvények folyó év ápril 14-éig nagyt. Szabó János békésbánati ev. ref. esperes úrhoz Körös-Tarcsára (Békésmegye) küldendők.

Debreczen, 1889. márczius 14.

Révész Bálint,
püspök.

Eladó orgona

Kun-Szent-Mártonban.

Egy, a magy. kir. orsz. zeneakadémia minta-orgonája szerint építendő új orgona megrendelése miatt a kun-szent-mártoni régi orgona eladandó és a helyszínen egyelőre megtekinthető. Áll e mű 20 változatból, két manuál s egy pedálbillentyűzetre osztva el, s jelenleg olcsó áron vásárolható meg. Levélben való tudakozódások címzendők

Dangl Antal fia

cs. és kir. szab. udvari műorgonakészítő Aradon.

Ugyanott mindennemű harmoniumok készletben tartatnak s árjegyzékek kívánatra díjmentesen küldetnek szét.

3—3